

<https://doi.org/10.31891/PT-2024-4-21>

УДК 159.922.6:37.015.3:331.5

Олена ПЕТАК

доктор філософії з психології, доцент,
Хмельницький національний університет
<https://orcid.org/0000-0002-0635-493X>

e-mail: petiakO@khmnu.edu.ua

Кирил ПЕТАК

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Хмельницький національний університет
<https://orcid.org/0009-0009-0208-8724>

e-mail: kpetyak5@gmail.com

ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ ЯК ЕТАП ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЇ

У статті розглядаються ключові аспекти професійного становлення як важливого етапу особистісного зростання в умовах сучасної глобалізації та цифровізації. Зміна світових економічних і соціальних процесів під впливом глобалізаційних тенденцій та швидкий розвиток цифрових технологій суттєво трансформують ринок праці та вимоги до професійної підготовки. Професійне становлення в цих умовах стає не лише процесом набуття фахових знань і вмінь, але й безперервним процесом особистісного розвитку, що вимагає адаптації до нових викликів, здатності до саморегуляції, постійного навчання та опанування цифрових компетенцій.

Проаналізовані психологічні чинники, які сприяють та ускладнюють цей процес, наголошуючи на необхідності формування індивідуальної траєкторії професійного розвитку. Зокрема, підкреслюється важливість розвитку гнучких навичок, які стають ключовими в умовах нестабільності та швидких змін. Вивчено вплив цифрового середовища на професійне становлення особистості, зокрема, зростання ролі дистанційного навчання, автоматизації робочих процесів та використання штучного інтелекту.

У статті також розглянуто питання соціальної відповідальності фахівців у цифровому середовищі та значення міжкультурної компетентності в глобалізованому світі. Зроблено висновок, що професійне становлення у сучасних умовах має комплексний характер, поєднуючи в собі не лише оволодіння професійними навичками, а й розвиток особистісних рис, необхідних для успішної кар'єри в цифрову епоху.

Ключові слова: глобалізація, компетенції, особистісне зростання, професійне становлення, самовизначення, цифровізація, штучний інтелект.

Olena PETIAK, Kyryl PETIAK,
Khmelnyskyi National University

PROFESSIONAL DEVELOPMENT AS A STAGE OF PERSONAL GROWTH IN THE CONTEXT OF MODERN GLOBALIZATION AND DIGITALIZATION

The article explores the key aspects of professional development as an essential stage of personal growth in the context of modern globalization and digitalization. The transformation of global economic and social processes under the influence of globalization trends and the rapid development of digital technologies significantly reshapes the labor market and the requirements for professional training. In these conditions, professional development becomes not only a process of acquiring specialized knowledge and skills but also a continuous process of personal growth that demands adaptation to new challenges, self-regulation, lifelong learning, and mastering digital competencies.

The article analyzes the psychological factors that facilitate or complicate this process, emphasizing the need for developing an individual trajectory for professional growth. In particular, the importance of developing soft skills, which become crucial in conditions of instability and rapid change, is highlighted. The impact of the digital environment on professional development is studied, particularly the increasing role of distance learning, the automation of work processes, and the use of artificial intelligence. The main factors affecting the professional development of individuals in the modern conditions of globalization and digitalization are considered, which are divided into several categories: technological, socio-economic, cultural and individual-psychological.

The article also addresses the issue of social responsibility among professionals in the digital environment and the importance of intercultural competence in a globalized world. It concludes that professional development in modern conditions is complex, combining not only the acquisition of professional skills but also the development of personal qualities necessary for a successful career in the digital age.

Keywords: globalization, competencies, personal growth, professional development, self-determination, digitalization, artificial intelligence.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Професійне становлення особистості є важливим етапом її розвитку, адже охоплює процеси самовизначення, самореалізації та адаптації до динамічних умов сучасного ринку праці. В умовах глобалізації та цифровізації суспільства виникають нові виклики, котрі зумовлені швидкими змінами в економіці, нових технологіях та соціальних структурах [11]. Ці процеси впливають не лише на структуру зайнятості, але й на вимоги до професійної компетентності особистості, гнучкості, здатності до постійного навчання і адаптації до нових умов та вимог сучасного світу [2, с. 80].

Основний зміст проблеми полягає у тому, що традиційні моделі професійного розвитку не завжди враховують специфіку сучасних глобальних процесів і цифрової трансформації. Як наслідок – це

призводить до дисбалансу між підготовкою фахівців і потребами ринку праці. Це актуалізує необхідність розробки нових підходів до формування професійної ідентичності, яка б відповідала вимогам часу, сприяла особистісному зростанню та адаптації індивіда до умов, що постійно змінюються. Таким чином, постає питання пошуку ефективних механізмів і стратегій професійного становлення, які б могли забезпечувати гармонійний розвиток особистості в умовах глобалізації та цифровізації, зокрема, через інтеграцію новітніх технологій у процес навчання та розвитку професійних компетенцій [3, с. 50].

Аналіз досліджень та публікацій

Останні публікації українських науковців щодо професійного становлення як етапу особистісного зростання в умовах сучасної глобалізації та цифровізації демонструють актуальність цієї теми у декількох аспектах [7]. У процесі глобалізації економічні, культурні та технологічні зрушення значно впливають на підходи до професійного розвитку та самореалізації особистості – майбутнього фахівця. Водночас, цифровізація, як важливий компонент глобалізаційних змін, створює нові можливості та виклики для особистісного та професійного зростання [1, с. 30].

Українські науковці І. Зязюн, Н. Побірченко, А. Шипілова підкреслюють, що глобалізація сприяє формуванню нових вимог до професійної компетентності, адаптивності, гнучкості та мобільності працівників [10]. Згідно з їх дослідженнями, сучасний етап професійного становлення відзначається високою динамікою змін на ринку праці, що вимагає постійного оновлення знань та навичок фахівців. У цьому контексті цифровізація стає ключовим чинником розвитку, оскільки вона дозволяє швидко інтегрувати нові технології в процеси професійної діяльності [1, с. 32].

Т. Ковальова досліджує взаємозв'язок між професійним становленням і саморозвитком у сучасних умовах, підкреслюючи, що цифровізація дозволяє використовувати інноваційні інструменти для підвищення кваліфікації та розвитку нових професійних компетенцій [8]. Ці дослідження показують, що професійне становлення в умовах цифровізації стає не лише процесом набуття професійних навичок, але й особистісним зростанням, що включає розвиток самостійності, відповідальності та здатності до самоорганізації [3].

Значний внесок у вивчення проблеми професійного становлення як етапу особистісного зростання зробили такі українські науковці, як О. Лозова, Л. Скуратівський, М. Леонтьєв [9]. Вони

досліджують цей процес через призму психологічних, соціокультурних та економічних чинників, що впливають на формування професійної ідентичності. О. Лозова підкреслює, що професійне становлення є не лише процесом набуття компетенцій, але й складною внутрішньою роботою особистості, яка включає інтеграцію професійних і життєвих цінностей, розвиток самовизначення та самооцінки .

Дослідження Л. Скуратівського зосереджуються на ролі мотивації в професійному становленні в умовах цифровізації. Він зазначає, що процес цифровізації формує нові моделі поведінки та вимагає від працівників готовності до швидких змін та адаптації до нових умов. При цьому особистісне зростання виявляється у здатності особистості до саморефлексії та розвитку навичок критичного мислення, необхідних для успішної професійної самореалізації [6, с. 152].

Низка досліджень, зокрема роботи М. Вербової та Н. Іщенко, зосереджуються на значенні професійної мобільності в умовах цифрової економіки. Вони підкреслюють, що сучасний ринок праці вимагає не лише вузькоспеціалізованих знань, але й широких цифрових навичок, здатності працювати з інформаційними технологіями, дистанційними комунікаційними засобами та цифровими платформами. Це розширює можливості для самореалізації, але також вимагає від особистості постійного професійного зростання та навчання протягом життя.

На думку М. Вербової, цифрові технології сприяють прискоренню професійного становлення, оскільки вони забезпечують доступ до знань, інструментів для саморозвитку та комунікації з фахівцями на глобальному рівні. Водночас Н. Іщенко звертає увагу на те, що цифровізація вимагає розвитку таких м'яких навичок, як емоційний інтелект, здатність до командної роботи в дистанційних умовах та критичне мислення, що є основою для професійного та особистісного зростання [3].

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження процесу професійного становлення як важливого етапу особистісного зростання в умовах глобалізації та цифровізації шляхом аналізу чинників, що впливають на професійний розвиток індивідів, а також розробка стратегій адаптації до сучасних вимог професійної діяльності, що пов'язана із впровадженням новітніх технологій і глобальних змін на ринку праці.

Виклад основного матеріалу

Процес глобалізації на сучасному етапі відкриває нові можливості для професійної самореалізації шляхом розширення доступу до ринку праці, новітніх знань та технологій. Водночас, це також створює певні виклики, зокрема посилення конкуренції та підвищення вимог до фахівців у різних сферах [1]. Цифровізація стала невід'ємною складовою професійного розвитку, оскільки нові технології не лише трансформують традиційні сфери діяльності, але й створюють нові професії, що вимагають специфічних, вузьких компетенцій. Ця трансформація обумовлює необхідність безперервного навчання, розвитку цифрової грамотності та адаптації до нових професійних стандартів. Фахівці, які здатні швидко опановувати нові технології та ефективно використовувати їх у своїй роботі, мають перевагу на глобальному ринку праці.

Професійне становлення у цьому руслі є не лише процесом здобуття професійних знань і навичок, але й етапом формування нової професійної ідентичності, яка включає готовність до змін, адаптацію до нових вимог та розвиток саморегуляції. Важливим елементом особистісного зростання на цьому етапі є здатність критично мислити, аналізувати інформацію та приймати рішення в умовах невизначеності, що характерно для цифрового середовища, котре швидко змінюється. Важливою умовою успішного професійного становлення є також особистісна відповідальність за власний розвиток, прагнення до самовдосконалення та пошуку нових можливостей задля реалізації професійного потенціалу.

Основні чинники, що впливають на професійний розвиток індивідів у сучасних умовах глобалізації та цифровізації, можна умовно поділити на декілька категорій: технологічні, соціально-економічні, культурні та індивідуально-психологічні. Розглянемо детальніше кожену групу.

1. *Технологічні чинники.* Впровадження нових технологій суттєво змінює структуру ринку праці та вимоги до професійних навичок. Цифровізація багатьох процесів, автоматизація та штучний інтелект впливають на зміну традиційних професій і створюють нові сфери зайнятості. Це стимулює необхідність постійного навчання та підвищення кваліфікації. Водночас, впровадження технологій може створювати виклики для працівників, які не встигають адаптуватися до швидких змін або не мають доступу до необхідних ресурсів для розвитку цифрових компетенцій.

2. *Соціально-економічні чинники.* Глобалізація розширює доступ до ринку праці, дозволяючи індивідам працевлаштовуватися в

міжнародних компаніях та розвивати кар'єру у глобальному масштабі, не прив'язуватися територіально до одного робочого місця. Це підвищує мобільність фахівців, але, водночас, також збільшує конкуренцію, що вимагає від індивідів не лише високої професійної підготовки, але й розвитку таких особистісних рис, як стресостійкість, креативність і здатність до інновацій.

3. *Культурні чинники.* Процес глобалізації сприяє інтеграції культур та розвитку міжкультурної компетентності. У міжнародних професійних спільнотах зростає потреба у здатності працювати з представниками різних культур, що вимагає розвитку комунікаційних навичок та емоційного інтелекту.

4. *Індивідуально-психологічні чинники.* Здатність до адаптації, гнучкість мислення та саморегуляція стають важливими навичками для професійного розвитку в умовах невизначеності та постійних змін. Високий рівень емоційного інтелекту, самоорганізації та стресостійкості допомагає індивідам ефективно реагувати на виклики цифровізації та глобалізації. Самомотивація та здатність до самоосвіти стають надзвичайно важливими для підтримки конкурентоспроможності на ринку праці [4, с. 342].

Незважаючи на безумовні переваги глобалізаційних процесів на ринку праці, фахівці у своєму професійному становленні зіштовхуються із різними викликами. Зокрема, багато традиційних професій замінюються машинами та автоматизованими роботами, що призводить до втрати робочих місць і потреби в нових компетенціях. Водночас, постійні інновації у сфері технологій вимагають від фахівців швидкої адаптації та здатності навчатися протягом усього життя. Глобалізація збільшує конкуренцію між працівниками з різних країн, що вимагає від них високого рівня кваліфікації та вміння працювати в багатокультурних колективах.

Розглянемо можливості особистісного зростання в процесі професійного становлення в умовах сучасної глобалізації та цифровізації. Технологічні інновації створюють нові сфери зайнятості, наприклад, у галузі штучного інтелекту, робототехніки, цифрового маркетингу та аналітики даних. Завдяки мережі Інтернету та дистанційним освітнім платформам, професійний розвиток стає доступним для широкого кола людей незалежно від їхнього географічного розташування. Цифровізація дозволяє працювати віддалено, що відкриває нові можливості для балансу між особистим життям і роботою, а також сприяє розвитку фрілансу та підприємницької діяльності. Разом ці чинники впливають на формування багатозарової структури професійного розвитку індивідів

у сучасному світі, підкреслюючи важливість постійної адаптації, навчання та саморозвитку.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

В умовах сучасної глобалізації та цифровізації професійне становлення набуває нових значень і перестає обмежуватися лише традиційними моделями кар'єрного розвитку. Цифрові технології, швидкість інновацій та глобальні виклики створюють нові можливості та загрози, що вимагають від індивіда гнучкості, креативності та готовності до безперервного навчання. Професійне становлення сьогодні слід розглядати, як безперервний процес, в якому особистість не лише здобуває певну кваліфікацію, але й розвиває адаптивні здібності, що забезпечують її конкурентоспроможність на глобальному ринку праці.

Особистісне зростання у цьому контексті тісно пов'язане з формуванням навичок саморегуляції, критичного мислення, емоційної компетентності та міжкультурної комунікації [5]. Процеси цифровізації сприяють розширенню професійних горизонтів, дозволяючи інтегрувати нові підходи до виконання професійних обов'язків, ефективно використовувати цифрові інструменти для самоорганізації та професійного вдосконалення. Водночас, це вимагає нових стратегій адаптації до мінливих умов сьогодення, розвитку цифрових компетенцій і формування цифрової грамотності.

Таким чином, професійне становлення в умовах глобалізації та цифровізації можна розглядати як інтеграцію особистісного та професійного зростання, де особливого значення набувають саморефлексія, саморозвиток та готовність до постійного оновлення знань і навичок. Зміни в глобальному соціально-економічному середовищі зумовлюють необхідність переосмислення підходів до професійного розвитку, що вимагає глибокого розуміння особливостей сучасної епохи та активного залучення особистості у цей процес.

Література

1. Бут-Гусаїм О. Г. Умови та вплив глобалізаційних перетворень на діяльність бізнес-структур. *БІЗНЕСІНФОРМ*, 2024. №1 С. 29-45.
2. Вітковська О. І. Професійне самовизначення особистості і практичні аспекти професійної консультації. Київ : Наук. світ, 2001. 91 с.

3. Гордієнко В. І. Розвиток особистості в процесі професіоналізації : професіогенез особистості. *Психологія праці та професійної підготовки особистості*. Хмельницький, 2001. С. 48-67.
4. Драч І. І. Управління формуванням професійної компетентності магістрантів педагогіки вищої школи: теоретико-методичні засади. Монографія. Київ: «Дорадо-Друк», 2013. 456 с.
5. Лазуренко О. О. Проблема саморегуляції та професійного самоздійснення особистості фахівця. *Теорія і практика сучасної психології*, 2018. №3. С. 34-39.
6. Лебединська О. Вплив факторів глобалізації на людський розвиток. *Український журнал прикладної економіки та техніки*, 2024. Т. 9. № 2. С. 151-156.
7. Левко О. Психологічні особливості професійного становлення майбутніх лікарів. *Психологія: реальність і перспективи*, 2023. С. 108-115.
8. Матюх С. А., Андрощук, І. В. Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи (за результатами XII Міжнародної науково-практичної конференції). *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2023. № 5 (2). С. 1-17.
9. Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи : матеріали XII міжнар. наук.-практ. конференції (м. Хмельницький, 19-20 жовт. 2023 р.) / ред. кол.: Н. Г. Ничкало, В. О. Радкевич, І. В. Андрощук. Хмельницький : ХНУ, 2023. 400 с.
10. Раєвська Я.М., Герасимчук А.В. Психологічні чинники професійного самовизначення старшокласників (за результатами дослідження). *Габітус*, 2023. № 48. С. 81-87.
11. Череп О., Дашко І., Бехтер Л., Підлісний Р. Переваги та виклики цифровізації економіки України. *Український журнал прикладної економіки та техніки*, 2024. Том 9. № 1. С. 131-135.

References

1. But-Husain O. H. Umovy ta vplyv hlobalizatsiinykh peretvoren na diialnist biznes-struktur. *BIZNESINFORM*, 2024. №1 S. 29-45.
2. Vitkovska O. I. Profesiine samovyznachennia osobystosti i praktychni aspekty profesiinoi konsultatsii. Kyiv : Nauk. svit, 2001. 91 s.
3. Hordiienko V. I. Rozvytok osobystosti v protsesi profesionalizatsii : profesiohenez osobystosti. *Psykhohohiia pratsi ta profesiinoi pidhotovky osobystosti*. Khmelnytskyi, 2001. S. 48-67.
4. Drach I. I. Upravlinnia formuvanniam profesiinoi kompetentnosti mahistrantiv pedahohiky vyshchoi shkoly: teoretyko-metodychni zasady. Monohrafiia. Kyiv: «Dorado-Druk», 2013. 456 s.
5. Lazurenko O. O. Problema samorehuliatcii ta profesiinoho samozdiisnennia osobystosti fakhivtsia. *Teoriia i praktyka suchasnoi psykhohohii*, 2018. №3. S. 34-39.

6. Lebedynska O. Vplyv faktoriv hlobalizatsii na liudskiy rozvytok. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*, 2024. T. 9. № 2. S. 151-156.
7. Levko O. Psykholohichni osoblyvosti profesiinoho stanovlennia maibutnikh likariv. *Psykhologhiia: realnist i perspektyvy*, 2023. S. 108-115.
8. Matiukh S. A., Androshchuk, I. V. Profesiine stanovlennia osobystosti: problemy i perspektyvy (za rezultatamy KhII Mizhnarodnoi nauko-vo-praktychnoi konferentsii). *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*, 2023. № 5 (2). S. 1-17.
9. Profesiine stanovlennia osobystosti: problemy i perspektyvy : materialy KhII mizhnar. nauk.-prakt. konferentsii (m. Khmelnytskyi, 19–20 zhovt. 2023 r.) / red. kol.: N. H. Nychkalo, V. O. Radkevych, I. V. Androshchuk. Khmelnytskyi : KhNU, 2023. 400 s.
10. Raievska Ya.M., Herasymchuk A.V. Psykholohichni chynnyky profesiinoho samovyznachennia starshoklasnykiv (za rezultatamy doslidzhennia). *Habitus*, 2023. № 48. S. 81-87.
11. Cherep O., Dashko I., Bekhter L., Pidlisnyi R. Perevahy ta vyklyky tsyfrovizatsii ekonomiky Ukrainy. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*, 2024. Tom 9. № 1. S. 131-135.